



## Umumiy O‘Rta Va Oliy Ta’limda “Media Ta’lim Va Media Kompetensiya” Tushunchalari Tahlili: Nazariya Va Istiqbol

Umarov Azizbek Vaxobovich

Andijon mashinasozlik instituti tayanch-doktoranti

### ABSTRACT

Maqolada "Media ta'lim va media kompetensiyasi"ning asosiy qoidalari muhokama qilinadi va maktab o'qituvchilari va oliy o'quv yurtlari o'qituvchilari bilan ishlashda ushbu innovatsion texnologiyani dolzarbligi muxakama qilinadi. Muallif keyingi istiqbollarni va media-ta'limni rivojlantirish, sintetik modelning mazmunli qoidalari kattalar auditoriyasining media kompetensiyasini rivojlantirishni tahlil qiladi.

### ARTICLE INFO

Received: 1<sup>st</sup> August 2022

Revised: 1<sup>st</sup> September 2022

Accepted: 10<sup>th</sup> October 2022

### KEY WORDS:

Media ta'limi, media kompetensiyasi, media kompetensiyasini rivojlantirish uchun sintetik model

Maktab va oliy o'quv yurtlarida media-ta'limni joriy etish muammosi tobora dolzarb bo'lib bormoqda. Maktab o'qituvchilari va oliy o'quv yurtlari o'qituvchilari o'zlarining pedagogik faoliyatida media-ta'lim imkoniyatlaridan foydalanishga borgan sari faol qiziqish bildirmoqda, shu munosabat bilan professor-o'qituvchilarning o'z salohiyatini ro'yobga chiqarishini ilmiy, uslubiy va o'quv-uslubiy ta'minlash masalalari yangilanmoqda [8,9,10].

Mahalliy media-ta'limni rivojlantirish istiqbollari va mediata'lim tendensiyalari haqida gapirib, maktab o'qituvchilari va universitet o'qituvchilari tomonidan innovatsiyalarni ishlab chiqish jarayonida ular orasida quyidagi asosiy yo'nalishlarni ajratib ko'rsatish mumkin[5,9,10].:

- fanni yanada rivojlantirish maktab va oliy o'quv yurtlari media ta'limining ilmiy-uslubiy, uslubiy vositalari;
- pedagog kadrlarni qayta tayyorlash tizimlarini takomillashtirish ishlari;
- rahbarlik tajribasidan foydalanish yosh avlodning huquqiy, fuqarolik ongini shakllantirish, uning intellektual va ijodiy salohiyatini yuksaltirishga ko'maklashuvchi ijtimoiy ahamiyatga ega media-ma'rifiy loyihalarni amalga oshirish va ommalashtirishda ilmiy-ma'rifiy markazlarini tashkil qilish;
- maktab, universitet va mamlakatimiz fuqarolarining uzluksiz media ta'limini uzluksizlikni ta'minlash;
- umumta'lim, oliy ta'lim va qo'shimcha ta'lim muassasalarida ommaviy axborot vositalari ijodkorligini rivojlantirish, o'z media-mahsulotlarini yaratish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish;

Ushbu yo'nalishlarni amalga oshirish O'zbekiston ilmiy-ta'lim markazi tomonidan amalga oshirilmoqda, uning muhim yo'nalishlaridan biri media ta'lim va uning tarkibiy qismlarini joriy etish bo'yicha maktab o'qituvchilari va universitet professor-o'qituvchilari bilan ishlash hisoblanadi[3,8,10].

“Media ta'lim va media kompetensiya” ilmiy-ta'lim markazining funksiyalari media-ta'lim va media kompetensiyasi sohasida tadqiqotning innovatsion yo'nalishlarini rivojlantirish jarayonida amalga oshiriladi.

Universitet va ilmiy-ta'lim markazining ta'lim salohiyatini media-ta'lim sohasida integratsiya qilish bu O'zbekiston va xalqaro ilmiy-tadqiqot makoniga integratsiyalashuvi uchun shart-sharoit yaratish va O'zbekiston va xorijiy yetakchi ilmiy-ta'lim markazlari bilan media ta'lim va media kompetensiyasi sohasida hamkorlik aloqalarini o'rnatish demakdur[2,4,8,9,10].

“Ommaviy axborot vositalari ta'limi va media kompetensiyasi” ITMning maktab o'qituvchilari va universitet professor-o'qituvchilari bilan ishlashdagi asosiy maqsadi "shaxsning uning motivlari, bilimlari, ko'nikmalari, qobiliyatlari yig'indisi (ko'rsatkichlari, motivatsion, kontaktli, informatsion, pertseptiv, sharhlovchi/baholovchi, amaliy-faoliyat, ijodiy, turli xil, shakl va janrdagi media matnlarni tanlash, foydalanish, tanqidiy tahlil qilish, baholash, yaratish va uzatishga hissa qo'shish, murakkab jarayonlarni tahlil qilish. jamiyatda ommaviy axborot vositalarining faoliyati") deb tushuniladigan media kompetensiyasini rivojlantirishga qaratilgan[1,10].

Media-ta'lim sohasidagi ilmiy-ta'lim markazining sintetik modelini asoslashda media kompetensiyasining asosiy xarakteristikalarini quyidagicha keltirilgan [9]:

1) mediakompetensiyasining motivatsion ko'rsatkichiga ko'ra: janrning keng doirasi, tematik, hissiy, epistemologik, gedonistik. Intellektual, psixologik, ijodiy, axloqiy, estetik, estetik ommaviy axborot vositalari matnlari bilan motivlar;

2) kontakt ko'rsatkichiga ko'ra: har xil turdagi ommaviy axborot vositalari va media matnlari bilan tez-tez aloqa qilish;

3) informatsion ma'lumotlarko'rsatkichiga ko'ra: eng asosiy atamalarni

bilish, media va media ta'lim nazariyalari, o'ziga xosliklari media tili, media janrlarini rivojlantirish bazasining konvensiyalari, tarixning

asosiy faktlari mediamadaniyatni rivojlantirish, mediamadaniyat arboblari ijodi va boshqalar;

4) idrok etish orqali muallifga: "asosiy" va "ikkilamchi" identifikatsiyaning asosiy tarkibiy qismlarini saqlab qolgan holda media matn muallifi bilan identifikatsiya qilish (voqelikni media matn mazmuni bilan sodda identifikatsiya qilishdan tashqari): ya'ni o'zaro bog'lash

qobiliyati muallifning pozitsiyasi bilan, xususan, media matn hodisasining borishini taxmin qilish imkonini beradi;

5) talqinga ko'ra baholovchi (tahliliy) ko'rsatkich: yuqori darajada rivojlangan tanqidiy fikrlash asosida turli omillarni hisobga olgan

holda, ommaviy axborot vositalarining jamiyatdagi faoliyati jarayonini tanqidiy tahlil qilish qobiliyati;

6) amaliy faoliyat uchun ba'zi ko'rsatkichlar: mustaqil tanlashning amaliy ko'nikmalari, turli xil va janrdagi media matnlarni yaratish / tarqatish, media sohasida faol o'z-o'zini tarbiyalash ko'nikmalari;

7) ijodiy ko'rsatkich bo'yicha: aniq ijodkorlik darajasi ommaviy axborot vositalari bilan bog'liq bo'lgan turli xil faoliyat turlari (idrok, o'yin, badiiy, tadqiqot va boshqalar).

Nizomga muvofiq, “Media ta'lim va media kompetensiya” ilmiy-ta'lim markazi faoliyati quyidagi vazifalarni amalga oshiriladi:

- nazariy va media-ta'limni rivojlantirishning uslubiy asoslari;

- ilmiy-uslubiy yaratish aholining turli yosh guruhlari uchun ta'lim va ommaviy axborot vositalari;

- uchun ilmiy asos yaratish turli yoshdagi auditoriyaning media kompetensiyalari darajasini monitoring qilish;

- manfaatdor tashkilotlar bilan birgalikda eng yangi pedagogik texnologiyalar asosida yuqori malakali mutaxassislar va ilmiy-pedagogik kadrlar tayyorlashni ta'minlash;

- yangi, progressiv rivojlanish innovatsion faoliyatning boshqa shakllari, media-ta'lim va media kompetensiyasiga oid fan va ta'lim muassasalari bilan hamkorlik; ilmiy, ta'lim tashkilotlari, jamg'armalar va boshqa tuzilmalar eng muhim ilmiy va ta'lim muammolarini birgalikda hal qilish va hokozalar.

Keling, maktab va universitet o'qituvchilari bilan ishlash kontekstida ushbu muammolarni hal qilish yo'llarini batafsil ko'rib chiqaylik.

Media ta'limni rivojlantirishning nazariy va uslubiy asoslarini ishlab chiqish ilmiy-ta'lim markazining eng muhim vazifalaridan biridir. Buning sababi shundaki, media-ta'lim nisbatan yosh pedagogik yo'nalishlar

toifasiga kiradi, uning nazariy-uslubiy bazasi shakllanish bosqichidadir. Buni so'nggi yillarda media-ta'lim mavzusi bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar tasdiqlaydi, unda media pedagogika terminologiyasi va metodologiyasi haqida noaniq tushuncha mavjud [5,6,7].

Masalan, ko'plab tadqiqotchilar media-ta'lim tushunchasini noaniq talqin qilishadi. [10] mediata'limni "ommaviy aloqa va axborot vositalaridan (bosma, radio, kino, televideniye, video, kompyuter texnologiyalari, fotosuratlar) talaba individualligini rivojlantirishda foydalanish tizimi" deb hisobladi. Birinchi navbatda maktab o'quvchisining badiiy va ijodiy faoliyat amaliyoti orasida, uning imkoniyatlarini modellashtirish hissiy va intellektual rivojlanish jarayoni turadi. [9]. Media-ta'limni "Ommaviy axborot vositalari bilan muloqot qilish madaniyatini, ijodiy, kommunikativ ko'nikmalarni, tanqidiy fikrlashni shakllantirish uchun ommaviy kommunikatsiya (OK) yordamida va materiali yordamida shaxsni tarbiyalash va rivojlantirish jarayoni" deb tushunishni taklif qiladi.

Talqin qilish ko'nikmalari, media matnlarini tahlil qilish va baholash, media texnologiyasidan foydalangan holda o'zini o'zi ifoda etishning turli shakllarini o'rgatish" [8].

A.V. Sharikov media ta'limni "pedagogik nazariya va amaliyotda o'ziga xos va avtonom bilim sohasining bir qismi sifatida qaraladigan zamonaviy ommaviy kommunikatsiya vositalarini o'zlashtirish nazariyasi va amaliy ko'nikmalarini o'rgatish; u boshqa bilim sohalarini, masalan, matematika, fizika, geografiya va hokazolarni o'qitishda qo'llanmalardan foydalanishdan farq qilishi kerak". [9].

Media-ta'limni "turli o'quv fanlarini o'rganishda mediata'lim aspektini kuchaytirish orqali talabalarni axborotlashtirilgan makonda hayotga tayyorlash" deb talqin qiladi [2].

2003 yilda professor A.V. - Fedorov Rossiya va xorijiy media ta'lim bo'yicha yetakchi ekspertlar o'rtasida so'rov o'tkazdi [9].

Ushbu so'rov shuni ko'rsatdiki, mutaxassislarining aksariyati yuqori YUNESKO ta'rifi tamoiylari bo'lib qolishdi: "Ommaviy axborot vositalari ta'limi barcha turdagi ommaviy axborot vositalari (bosma va grafik, ovoz, ekran va boshqalar) va turli texnologiyalar bilan bog'liq; bu odamlarga o'z jamiyatlarida ommaviy kommunikatsiya qanday qo'llanilishini tushunishga, boshqa odamlar bilan muloqotda ommaviy axborot vositalaridan foydalanish qobiliyatini egallashga imkon beradi;

Bu shaxsga quyidagi bilimlarni beradi: 1) media matnlarni tahlil qilish, tanqidiy tushunish va yaratish; 2) ommaviy axborot vositalari matnlarining manbalarini, ularning siyosiy, ijtimoiy, tijoratini aniqlash yo'llarini, ularning kontekstini tushunish uchun savdo yoki madaniy integratsiya taklif etiladi; 3) talqin qilish - ommaviy axborot vositalari tomonidan tarqatiladigan media matnlari va qadriyatlarini o'rganish; 4) o'z media matnlarini yaratish va tarqatish va ularga qiziqqan auditoriyani jalb qilish uchun tegishli ommaviy axborot vositalarini tanlash; 5) idrok etish va ishlab chiqarish uchun ommaviy axborot vositalaridan erkin foydalanish imkoniyatini olish.

Media ta'lim dunyodagi har qanday davlatning har bir fuqarosining so'z erkinligi va axborot olish huquqiga bo'lgan asosiy huquqlarining bir qismi bo'lib, demokratiyani qo'llab-quvvatlash vositasidir... Media ta'limi barcha davlatlarning milliy o'quv dasturlariga joriy etilishi tavsiya etiladi, ta'lim, norasmiy va "umr bo'yi" ta'lim tizimida" [8,9].

Shuningdek, ushbu darslikda ko'rib chiqilgan media-matnni tanqidiy tahlil qilish kabi muhim media-ta'lim konsepsiyasi bo'yicha aniq pozitsiya yo'q. Bu atama ommaviy axborot vositalarining kompetensiyasining ajralmas qismi bo'lib, u, jumladan, mustaqil baholash va ommaviy axborot vositalari ma'lumotlarini tanqidiy tushunish qobiliyatini o'z ichiga oladi.

Masalan, [5] ommaviy axborot vositalarining tanqidiy tahlili ostida "idrok paytida ko'rinmaydigan elementlar o'rtasidagi naqshlarni, yangi aloqalarni aniqlash, shuningdek taqdim etilgan ma'lumotlarning mantiqiy / mantiqsizligi, haqiqat / yolg'onligini tushunish uchun individual elementlarning ma'lum xususiyatlari va xususiyatlarini aniqlashning aqliy jarayoni".

Shuni ta'kidlash kerakki, ta'rifda muallif talqin va mulohaza kabi muhim tarkibiy qismlarni o'tkazib yuboradi, ularsiz media matnni ham, umuman biron bir matnni ham tanqidiy tushunish jarayoni mumkin emas. Bundan tashqari, ommaviy axborot vositalari matnining "ayrim xususiyatlari va individual elementlarining xususiyatlarini" aniqlash, ehtimol, uni to'liq tahlil qilish imkoniyatlarini sezilarli darajada toraytirishi mumkin, bundan tashqari, ma'noni buzishi mumkin, chunki tanqidiy tahlil yaxlit, har tomonlama o'z ichiga oladi.

Shunday qilib, ostida tanqidiy kim media matn tahlili biz Biz ommaviy axborot vositalarining asarining xususiyatlari va xususiyatlarini, uning tarkibiy qismlari va elementlarini shaxsiy, ijtimoiy-madaniy va mualliflik pozitsiyasi kontekstida aniqlashning fikrlash jarayonini tushunishni taklif qilamiz, bu esa ommaviy axborot vositalari matnini to'liq idrok etishni, qobiliyatini anglatadi. fakt, xususiyat va hodisalarni guruhlash, ularni tasniflash, o'rganilayotgan media ishining muhim tomonlarini, uning ichki tuzilishini ochib berish.

Axborotni to'g'ri tanlash, uni idrok etish, talqin qilish va aks ettirish ommaviy axborot vositalari matniga nisbatan o'z pozitsiyalarini shakllantirish, uni tanqidiy va mustaqil baholash uchun asos bo'lib, kelajakdagi faoliyatda amaliy qo'llash uchun asosdir [8].

Mediata'limning bir qator muhim uslubiy masalalari, jumladan, mediata'lim modellarini nazariy asoslash va media kompetensiyasi ochiqligicha qolmoqda. Masalan, A.V.Fedorov asosli ta'kidlaydiki, "yoshlar ijodiyoti markazlari va dam olish markazlari negizida tashkil etilgan bir qator RTMlarda mediata'limning amaliy qismiga yo'naltirilgan, qoida tariqasida, nazariy va diagnostik jihatlarga nisbatan kamroq e'tibor qaratiladi. universitetlar yoki ilmiy-tadqiqot institutlari negizida mavjud bo'lgan REClarda" [9]. Aynan shu bilan ishlab chiqish zarurligi to'g'risida umumlantirilgan, sintetik modelning ayrim elementlari taklif qilindi. Media ta'limi, amalga oshirish ushbu qo'llanmada taqdim etilgan.

Demak, ilmiy-ma'rifiy markaz faoliyati, uning asosiy maqsad va vazifalariga yo'naltirilgan maktab o'qituvchilari va oliy o'quv yurtlari professor-o'qituvchilarining media-ta'lim faoliyatini ilmiy-uslubiy va o'quv-uslubiy ta'minlash bilan bog'liq muammolarni hal etish. "Ommaviy axborot vositalari ta'limi va media kompetensiyasi" RECning sintetik modelini tatbiq etish asosida o'qituvchilar va o'qituvchilarning media kompetensiyasini rivojlantirishning asosiy vazifalari amalga oshirilib, maktab va universitetda media-ta'lim faoliyatini samarali o'tkazish imkonini beradi.

#### Adabiyotlar:

1. Vvedeniye v ekrannuyu kulturu. Novie audiovizualnie texnologii //Razlogov K.E., Ioskevich Ya.B., DukovE.V. i dr. M., 2005. 344 s.
2. Zaznobina L.S. Standart mediaobrazovaniya, integrirovannogo s razlichnimi shkolnimi dissiplinami //Standarti i monitoring v obrazovanii. 1998. № 3. S. 26-34.
3. Muryukina Ye.V., Chelishva I.V. Razvitiye kriticheskogo mishleniyastudentov pedagogicheskogo vuza vramkax spetsializatsii «Mediaobrazovaniye»: ucheb. posobiye dlya vuzov / otv.red. A.V. Fedorov. Taganrog: Izd-vo Kuchma, 2017. 162 c.
4. Osnovi ekrannoy kulturi. Sikl programm / Ruk. Yu.N.Usov. M., 2018. 60 s.
5. Stolbnikova Ye.A. Razvitiye kriticheskogo mishleniya studentov pedagogicheskogo vuza v protsesse mediaobrazovaniya (na materiale reklami). Taganrog, 2006. 160 s.
6. Fedorov A.V. Mediaobrazovaniye: istoriya, teoriya i metodika. Rostov n/D.: Izd-vo SVVR, 2011. 708 s.
7. Fedorov A.V. Razvitiye mediakompetentnosti i kriticheskogo mishleniya studentov pedagogicheskix vuzov. M.: MOO VPP YUNESKO "Informatsiya dlya vsekh", 2007. 615 s.
8. Fedorov A.V. Sinteticheskaya model nauchno-obrazovatel'nogo sentra v oblasti mediaobrazovaniya // Distansionnoye i virtualnoye obucheniye. 2011. № 5. S.4-20.
9. Fedorov A.V. Sovremenniy uchitel i mediaobrazovaniye // Mediaobrazovaniye. 2010. № 1.
10. Chelishva I.V. Metodika i texnologiya mediaobrazovaniya v shkole i vuze. Taganrog: Izd-vo. Taganrog. gos. ped in-ta, 2019. 320 s.